

Η θητεία της Έβης Στασινοπούλου- Τουλούπα στη Βοιωτία

Όσοι υπηρέτησαν στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Θηβών, λίγο πριν και κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1960, συμφωνούν ότι η Έβη Τουλούπα εγκαινίασε εκεί μια λαμπρή περίοδο αρχαιολογικών έργων και άλλων πολιτιστικών δρωμένων καθώς και ανθρωπινων σχέσεων. Τα ανωτέρω αποτιμώνται σήμερα, εξήντα χρόνια μετά, ως μία πραγματική αναγέννηση στη μεταπολεμική Βοιωτία, εμβρυακή ακόμη σε υποδομές, κοινωφελή έργα και κρατική μέριμνα και, επιπλέον, με μία υπερουντηρητική και ανδροκρατούμενη κοινωνία.

Η Έβη Τουλούπα είναι γνωστή στην αρχαιολογική οικογένεια και βιβλιογραφία για τη σχέση της, προσωπική και επιστημονική, με την Κέρκυρα, τη Θήβα, την Αθήνα (Ακρόπολη και Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο), τα Γιάννενα και την Εύβοια. Ίσως λιγότερο γνωστή, τόσο στο ευρύ μορφωμένο κοινό όσο και στην ευρύτατη πλέον αρχαιολογική οικογένεια, είναι η σύντομη αλλά δημιουργική υπηρεσία της στη Βοιωτία, πριν εξήντα ακριβώς χρόνια. Η παρούσα συμβολή επικαιροποιεί και συμπληρώνει όσα ήδη έχει καταθέσει, πυκνά και περιληπτικά στο *Ανθέμιον* 24, η συνάδελφος

Ροδονίκη Ετζέογλου, βοηθός και συνεργάτις της Τουλούπα στη Θήβα στο διάστημα της θητείας της εκεί. Διορισμένος στη Βοιωτία (Θήβα) από την επαύριο των καταστρεπτικών σεισμών των Αλκυωνίδων (1981) παρέμεινα εκεί για περισσότερο από τρεις δεκαετίες. Στο διάστημα αυτό είδα, άκουσα και διάβασα πολλά για το έργο των προκατόχων μου. Αρκετοί γνωστοί μου Θηβαίοι, μέσα και έξω από το Μουσείο, ήταν αυτόπτες μάρτυρες των γεγονότων και των αρχαιολογικών ανα-

καλύψεων στο κέντρο της πόλης στα χρόνια που πέρασαν. Όλοι μιλούσαν με θαυμασμό και σεβασμό για τους αγώνες και τα έργα του Γιάννη Θρεψιάδη και της Θηβαίας συζύγου του Αντιγόνης Μπέλλου, για την Έβη Στασινοπούλου-Τουλούπα και τον Καθηγητή Νικόλαο Πλάτωνα. Οι πρώτοι είχαν κτίσει το νέο Μουσείο και διενεργήσει ανασκαφές στο Ιερό της Αυλιδείας Αρτέμιδος και στην τεράστια οχυρωμένη μυκηναϊκή ακρόπολη του Κάστρου (Γλα) στην Κωπαΐδα. Οι δεύτεροι είχαν αποκαλύψει και διασώσει, μέσα σε αντίξοες και μάλλον δραματικές συνθήκες,

τα σπουδαία ευρήματα που η οικοδομική δραστηριότητα έφερε στο φως στο κέντρο της Θήβας. Η αποκάλυψή τους, τον χειμώνα του 1963-64, προκάλεσε παγκόσμια συγκίνηση, που συνέβαλε στην αξιολόγηση και τη διάσωσή τους.

Η Έβη Τουλούπα στο Συνέδριο 100 Χρόνια Αρχαιολογικού έργου στη Θήβα.
Φωτ. Μ. Βοηπάνο, 2002

Το Μουσείο της Θήβας στην αρχή της δεκαετίας του 1960.
Διακρίνεται ο «Οίκος του Λέοντος». Φωτ. Αρχείο Έ. Τουλούπα

Η Έβη Τουλούπα, προτού μετατεθεί στη Θήβα (1963), είχε εργαστεί και μαθητεύσει κοντά στη Σέμνη και τον Χρήστο Καρούζο. Ο τελευταίος είχε υπηρετήσει στη Βοιωτία, στον Μεσοπόλεμο, ως διάδοχος του Νίκου Γ. Παπαδάκη, και συνέγραψε και τον πρώτο οδηγό του Μουσείου της Θήβας. Ανεξάρτητα όμως από τις αρχαιολογικές καταβολές της, υπακούοντας στο χρέος και τις ανάγκες που συνοδεύουν και σηματοδοτούν τις ζωές των αρχαιολόγων, η Έβη Τουλούπα μερίμνησε εξίσου για όλες τις ιστορικές περιόδους του πολιτισμικού παλίμψηστου του βοιωτικού χώρου και για την εκ βάθρων αναδόμηση της Εφορείας των Αρχαιοτήτων στη Θήβα. Εκείνα τα χρόνια η πόλη διέθετε ένα νεότευκτο μεν αλλά ήδη ανεπαρκές Μουσείο, χωρίς υπόγεια και αποθήκες, απροετοίμαστο για τις προκλήσεις και τις ανακαλύψεις των νέων καιρών.

Ερχόμενη στη Θήβα ήλθε αμέσως σε επαφή με τον Νικόλαο Πλάτωνα, γνωστό για την πολυμέρεια και τη σοφία του από την πολυετή θεσμική και επιστημονική του δράση στην Κρήτη. Ο ίδιος είχε υπηρετήσει στη Βοιωτία σε δύο περιόδους, με διαφορά ανάμεσά τους τριάντα χρόνια, στον Μεσοπόλεμο (1935-37) και στη μεταπολεμική περίοδο (1962-1965). Ως προϊστάμενος της Περιφέρειας Αττικής ανέλαβε, εκτός άλλων, και τη Βοιωτία μετά τον αδόκητο θάνατο του Ιωάννη Θρεψιάδη, ενώ παράλληλα τα καλοκαίρια ερευνούσε το μινωικό ανάκτορο στη Ζάκρο. Λόγω των πολλαπλών του υποχρεώσεων στην Αττική και την Κρήτη, η νέα επιμελήτρια έγινε η ψυχή των καθημερινών υποθέσεων, κυρίως των σωστικών ανασκαφών, και «πολύτιμη συνεργάτις» του στη Βοιωτία, όπως ο ίδιος γράφει. Στη Θήβα και σε άλλες

περιοχές, οι σωστικές ανασκαφές διεξάγονταν, με την υψηλή εποπτεία του Νικολάου Πλάτωνος και με την επί τόπου παρουσία των μόνιμων επιμελητών και των έκτακτων επιστημονικών βοηθών. Η Έβη Τουλούπα ήταν η υπεύθυνη της επί τόπου επίλυσης των διαφόρων προβλημάτων που, όπως γράφει, αναφύονταν παντού και διαρκώς στην αρχαιοβριθή γη της Βοιωτίας. Η πυκνή ανοικοδόμηση, η εντατική μηχανική καλλιέργεια, η οδοποιία και η εκβιομηχάνιση ήταν φαινόμενα ενδημικά στην περιοχή εκείνα τα χρόνια και καθιστούσαν καίριο τον ρόλο των αρχαιολόγων. Στο πάθος των τελευταίων, στην αγωνιστικότητα και στην απέραντη αγάπη τους για τα αρχαία οφείλεται η διάσωση και των θηβαϊκών αρχαιοτήτων.

Με τη Θήβα και τη Βοιωτία είχαν ασχοληθεί στο παρελθόν διάσημοι Έλληνες αρχαιολόγοι των οποίων το έργο έχει εξεταστεί και αξιολογηθεί. Τα πρόσωπα και τα γεγονότα των μέσων της δεκαετίας του 1960 δεν απείχαν πολύ από τη δική μας άφιξη και υπηρεσία στη Θήβα,

στις αρχές του 1981. Ο Ιωάννης Θρεψιάδης είχε πεθάνει νωρίς (1962), αλλά η Αντιγόνη Μπέλλου Θρεψιάδη επισκεπτόταν συχνά την πόλη και το μουσείο της, ενώ την ανασκαφή του συζύγου της στον Γλα θα συνέχιζε ο καθηγητής Σπ. Ιακωβίδης. Ο Νικόλαος Πλάτων, η Έβη Τουλούπα, ο Νίκος Φαράκλας, ο Σαράντης Συμεώνογλου, η Βαρβάρα Φιλιππάκη, η Ροδονίκη Ετζέογλου, η Κατερίνα Κώστογλου-Δεσποίνη και ο Βαγγέλης Πεντάζος, όλοι πρωτεργάτες ή συμμετοχοί των ερευνών των μέσων της δεκαετίας του 1960, ήταν όλοι τους ακόμη ενεργοί και δραστήριοι και στη δεκαετία του 1980. Παράλληλα οι Θηβαίοι γνωστοί τους, στους οποίους ο σεισμός του 1981 είχε

Το Μουσείο της Θήβας και το προαύλιο χώρος του το 1993.
Φωτ. Αρχείο Έ. Τουλούπα

δημιουργήσει έντονα οικοδομικά προβλήματα, αναπολούσαν τα γεγονότα της εφηβείας και της νιότης τους και διάνθιζαν τις συζητήσεις τους με τα παράλληλα αρχαιολογικά γεγονότα και τα ευρήματα των τότε ανασκαφών στο κέντρο της Θήβας. Μετέφεραν και σε μας παραστατικά το κλίμα απαντοχής και ανάτασης που έζησε τότε η πόλη τους, μετά τις επανειλημμένες ανακαλύψεις πλήθους πρωτόφαντων ευρημάτων και τις απαλλοτριώσεις που τις ακολούθησαν.

Από τις κατά καιρούς σχετικές αφηγήσεις, αληθινές εκμυστηρεύσεις της Έβης Τουλούπα, έχουμε μάθει πολλά για τα χρόνια των μεγάλων ανακαλύψεων. Παραστατικό, εναργές και πλούσιο σε άμεση πληροφόρηση είναι το αφιέρωμά της στην Edith Porada, δημοσιευμένο στον τόμο για τα 100 χρόνια αρχαιολογικού Έργου στη Θήβα, με επιμέλεια Β. Αραβαντινού και Έλ. Κουντούρη. Εκεί, με ενθουσιασμό, ακρίβεια λόγου και νοσταλγία, περιγράφει μοναδικά στιγμιότυπα από την τότε ζωή και τη μελέτη των Ελλήνων αρχαιολόγων και των ξένων ειδικών ερευνητών στο Μουσείο και στο Εφορείο της Θήβας. Ένας κύκλος νέων Θηβαίων

Ο Α.Α. Κεραμόπουλος, με επισκέπτες (ίσως περί το 1920). Διακρίνεται το εκμαγείο του Λέοντος της Χαιρώνειας. Αρχείο Α. Κεραμοπούλου

μορφωμένων και προοδευτικών πολιτών, πλαισιώνουν τους αρχαιολόγους και συνδέθηκε μαζί τους με τους δεσμούς της αμοιβαίας εκτίμησης και φιλίας. Όλοι τους, λίγα χρόνια αργότερα, υπέστησαν τις συνέπειες της επτάχρονης δικτατορίας, όπως άλλωστε και η ίδια η Έβη και ο σύζυγός της Τάκης Τουλούπας. Ανάμεσά τους αναφέρονται οι αρχαιολόγοι Νικόλας Φαράκλας και Βαγγέλης Πεντάζος, οι Γιάννης Λάμπρου και Δημήτρης Φουντουζής, στενοί συνεργά-

τες τους στην Εφορεία, καθώς και αρκετοί έγκριτοι Θηβαίοι πολίτες, με επικεφαλής τον εκλεγμένο δήμαρχο Αλέξανδρο Κυριακού, που απαλλάχθηκε από τα καθήκοντά του.

Εκτός των αφηγήσεων της Έβης Τουλούπα και των συνεργατών της, το τεράστιο έργο ανασυγκρότησης της τοπικής Εφορείας Αρχαιοτήτων αναδύεται από πλήθος χειροπιαστά τεκμήρια των αρχείων της. Έχει αποτυπωθεί στα μοναδικά ημερολόγια των ανασκα-

φών και των λοιπών, συναφών εργασιών, που τηρούσε με υποδειγματική φιλοτιμία και συνέπεια. Τη σφραγίδα της φέρουν οι καρτέλες με τις αριστουργηματικές φωτογραφίες των Μπρατσιώτη και Ιωαννίδου, πλήθος διαφάνειες, τα σχέδια της Ελ. Βακαλοπούλου-Giuliano και του J. Shaw και, τέλος, τα εκμαγεία των ανατολικών σφραγιδοκυλίνδρων, έργο της E. Porada, όλα τους σε άρτια και άριστη κατάσταση.

Ο έλεγχος της πρωτόφαντης τότε βαθείας μηχανικής καλλιέργειας συνοδευόταν συνήθως από σκληρή διοικητική εργασία, με δεσμεύσεις αγροτεμαχίων και κηρύξεις αρχαιολογικών χώρων. Απα-

ραίτητη επίσης ήταν η εξεύρεση αποθηκευτικών χώρων. Αρκετοί δημιουργήθηκαν εκ των ενόντων, με αποθήκες γύρω από τον μεσαιωνικό πύργο και με τη μετεγκατάσταση ενός στρατιωτικού μεταλλικού υποστέγου, που στήθηκε στο βόρειο μέρος του Μουσείου. Έργο διαρκές και μεγαλόπνοο ήταν και η εξαγωγή των αρχαίων από τον Μεσαιωνικό Πύργο. Εκεί παρέμεναν μέσα σε μεγάλα ξύλινα κιβώτια από τον Πόλεμο και την Κατοχή, ενώ συνεχιζόταν η προσθήκη νέων

και παλαιών ευρημάτων στην ημιτελή μουσειακή επανέκθεση του Ι. Θρεψιάδη.

Οι σωστικές ανασκαφές αναδείκνυαν καθημερινά ένα πλήθος ευρημάτων και προβλημάτων και, μέσω αυτών, τη διαχρονική μεγαλωσύνη των αρχαίων και μεσαιωνικών Θηβών. Και οι ανασκαφές ήταν πάμπολλες και πολύ ενδιαφέρουσες, όπως διδάσκει και η απλή ακόμη αναδίφηση των Χρονικών του Αρχαιολογικού Δελτίου της διετίας 1963-65. Η κα Τουλούπα, όπως συνηθίζαμε να την αποκαλούμε στην Εφορεία, χωρίς το κύριο όνομα και το πατρικό της επώνυμο, εκτός πολλών άλλων έργων και παρέργων, ευτύχησε να πραγματοποιήσει, κάτω από αντίξοες έως δραματικές συνθήκες και με ελάχιστα υλικοτεχνικά μέσα, δύο μεγάλες σωστικές και υπεραποδοτικές ανασκαφές στο κέντρο της πόλης. Οι ανασκαφές αυτές και τα ευρήματά τους άλλαξαν άρδην και για πάντα τη θεώρηση της θηβαϊκής αρχαιολογίας. Η πρώτη έγινε στο Οικόπεδο Δημητρίου και Ευφροσύνης Παυλογιαννόπουλου και απέδωσε παντοειδείς και σπουδαίες αρχαιότητες, κυρίως μυκηναϊκές, μεταξύ των οποίων και τις πρώτες πινακίδες Γραμμικής Β στη Θήβα, τις πρώτες, όπως τότε γραφόταν, άνωθεν του Ισθμού της Κορίνθου. Από τις 13 Σεπτεμβρίου 1963 στην ανασκαφή αυτή προστέθηκε και η έρευνα του θησαυροφυλακίου του ανακτόρου, στο οικόπεδο των Αδελφών Τζώρτζη, στη συμβολή των οδών Πινδάρου και Αντιγόνης, με το πλήθος των ανατολικών σφραγιδοκυλίνδρων και τα ποικίλα εξωτικά του ευρήματα.

Το ιστορικό της αποκάλυψης των εξαιρετικών ευρημάτων στα δύο ανωτέρω οικόπεδα, αντίστοιχα στη λεγόμενη «Οπλοθήκη» και στο «Δωμάτιο του Θησαυρού», περιέχεται στα ημερολόγια της Έβης Τουλούπα, διαρκώς και πανταχού παρούσας στις ανασκαφές. Μάλιστα μαζί με τον Νικόλαο Πλάτωνα προέβησαν αμέσως στην πρώτη παρουσίασή τους στα *Εικονογραφημένα Νέα του Λονδίνου* (*Illustrated London News*).

Ν.Γ. Παπαδάκης και Χρήστος Καρούζος. Αρχείο Αρχαιολογικής Εταιρείας

Ν.Ε. Πλάτων και Ι. Θρεψιάδης. Αρχείο Αρχαιολογικής Εταιρείας

Το πολυπληθές σύνολο των κινητών ευρημάτων των δύο ανασκαφών περιελάμβανε σχεδόν τα πάντα. Ποικίλα όπλα, αμυντικά και επιθετικά, εξαρτήματα πολεμικών και ιππικών εξαρτύσεων και ιπποσκευών, ελεφάντινα ενθέματα και μέλη επίπλων, μεταλλικά αγγεία, εργαλεία και σταθμιά, κοσμήματα και σφραγίδες από ποικίλα υλικά και ενεπίγραφα αντικείμενα, όπως πινακίδες Γραμμικής Β και σφραγιδοκυλίνδρους με σφηνοειδή γραφή. Δεν έλειπαν τα πολυπληθή μικροαντικείμενα της καθημερινότητας αλλά και τμήματα από τοιχογραφήματα. Καμμία σημερινή περιγραφή δεν θα απέδιδε τη συγκίνηση των ανασκαφών και των συνεργατών τους ούτε την ιστορική σημασία και την καλλι-

τεχνική και αισθητική αξία ή την πολυτέλεια των ευρημάτων. Ποτέ άλλοτε, μετά την εποχή της ανακάλυψης των Λακκοειδών Τάφων στις Μυκήνες, δεν είχε παρουσιαστεί ανάλογη περίπτωση ασύλητων βασιλικών θησαυρών στη θέση αποθήκευσής τους (in situ) και τόσο πλούσια σοδεία πολύτιμων και εξωτικών ευρημάτων στην ηπειρωτική Ελλάδα. Άλλωστε και οι ονομασίες των σημείων ανεύρεσής τους ήταν αυθόρ-

μητες και ενδεικτικές. Ο πρώτος, κατά σειράν ανασκαφής, χώρος, ιδιοκτησίας Δ. και Ε. Παυλογιαννόπουλου, ονομάστηκε «Οπλοθήκη» του μυκηναϊκού ανακτόρου και ο δεύτερος, ιδιοκτησίας Αδελφών Τζώρτζη, έμεινε γνωστός ως το «Δωμάτιο του Θησαυρού». Στην Οδό Πελοπίδου 28, μπροστά ακριβώς από την «Οπλοθήκη», σε δημοτικά έργα αποχέτευσης ήλθαν στο φως από τον γράφοντα, μετά από τριάντα χρόνια, πλούσια αρχεία με εκατοντάδες πινακίδες στη Γραμμική γραφή Β. Αν και τα ευρήματα του 1963 και

*Το Εφορείο και ο μεσαιωνικός Πύργος το 2005.
Αρχείο Β. Αραβαντινού*

1964, αρχιτεκτονικά κατάλοιπα και κινητά τέχνηρα, δεν δημοσιεύτηκαν ποτέ πλήρως, εν τούτοις άφησαν εποχή στην ιστορία της μυκηναϊκής αρχαιολογίας και αναφέρονται από τη σχετική κατοπινή βιβλιογραφία, που παρατίθεται επιλεκτικά στο τέλος του παρόντος. Σήμερα στο μεγαλύτερο μέρος τους εκτίθενται στις προθήκες του διευρυμένου Μουσείου Θηβών και απεικονίζονται, σχολιάζονται και μελετώνται σε άρθρα, συλλογικά έργα, έντυπα και ηλεκτρονικά με παγκόσμια απήχηση. Όμως οι άμεσες μαρτυρίες και πιστές αναφορές στα πρωτοφανή για τη Θήβα γεγονότα εκείνης της εποχής είναι

πλέον σπάνιες και εντελώς ευκαιριακές. Περιέχονται σε κατοπινές αφηγήσεις της πρωταγωνίστριας, Έβης Στασινοπούλου-Τουλούπα, του επίσης αυτόπτη και συμπρωταγωνιστή της Νικολάου Πλάτωνος και του Χρίστου Ντούμα, τμηματάρχη τότε στο Υπουργείο.

Ο τελευταίος πολλά χρόνια μετά τα γεγονότα (1990) αφηγείται μεταξύ άλλων και τα εξής: «Αυτά τα τόσο σημαντικά ευρήματα, τόσο καθ' εαυτά ως έργα της αρχαίας τέχνης, όσο και ως αδιάψευστες ιστορικές

μαρτυρίες, εκινδύνευσαν να καταστραφούν, αυτή τη φορά, από φίλια βέλη. Η πλειοψηφία των μελών του Αρχαιολογικού Συμβουλίου, έτρεφε ένα είδος περιφρόνησης για τα λείψανα της προϊστορικής αρχαιότητας. Ο κίνδυνος για την υπόθεση της Θήβας ήταν μεγάλος, καθώς στην αδυναμία του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου να αποφανθεί για την αξία τους, προσετίθετο και το υψηλό τίμημα της απαλλοτρίωσης. Αλλά υπήρξε και εξέγερση του εμπορικού κόσμου της Θήβας με μαύρες σημαίες καθώς ο αδελφός του ιδιοκτήτη,

ήταν βουλευτής της τότε Κυβέρνησης της Ενώσεως Κέντρου. Εξαίρεση αποτέλεσε ο εκλεγμένος δήμαρχος της πόλης Αλέξανδρος Κυριακού, που δεν εναντιώθηκε στην αρχαιολογική έρευνα. Χάρη όμως στην τεκμηριωμένη εισήγηση της Έβης Τουλούπα και την υπεράνθρωπη προσπάθεια του Νικολάου Πλάτωνος, το Αρχαιολογικό Συμβούλιο αποφάσισε παμψηφεί για την απαλλοτρίωση όχι μόνον του ενός αλλά και των δύο οικοπέδων».

Αλλά και ο Ν. Πλάτων αναφέρει το χρονικό της ανακάλυψης του θησαυρού στο κεντρικό ανακτορικό κτήριο

της Θήβας, σε άγνωστη στο επιστημονικό κοινό διάλεξη του, με την ευκαιρία εκδήλωσης προς τιμήν του από την Εταιρεία Βοιωτικών Μελετών (1990). Οι επισκέψεις του στη Θήβα ήταν σύντομες και το κύριο ενδιαφέρον του, όπως ο ίδιος αναφέρει, συγκέντρωνε η ανασκαφή και η διάσωση του περιεχομένου του «Δωματίου του Θησαυρού», στη βορειοανατολική γωνία του κεντρικού ανακτορικού συγκροτήματος. Η προς Νότον προέκταση αυτού του χώρου ανασκάπτεται τα τελευταία χρόνια από την Αρχαιολογική Εταιρεία. Ο

Ν. Πλάτων (1990), περιγράφει περιληπτικά τα γεγονότα και τα ευρήματα:

«Στις 13 Σεπτεμβρίου του έτους 1963, την ίδια κατά σύμπτωση μέρα που στο ανάκτορο της Ζάκρου ανακαλύφθηκε το Θησαυροφυλάκιο του Ιερού, με τα πολυτιμότερα σκεύη και σύμβολα λατρείας, σε δωμάτιο του νεότερου Καδμείου ανακτόρου, βρέθηκαν τα

πρώτα δείγματα του θησαυρού των ανατολικών σφραγιδοκυλινδρών και των άλλων κοσμημάτων. Η εργασία διακόπηκε ως τον ερχομό μου, μετά το τέλος της ανασκαφικής περιόδου του 1963 στη Ζάκρο. Τότε, με την πολύτιμη συμπαράσταση της επιστημονικής συνεργάτιδός μου Έβης Στασινοπούλου-Τουλούπα, άρχισε η περιουλογή των μοναδικής αξίας αντικειμένων. Ατυχώς οι καιρικές συνθήκες χειροτέρεψαν και η θερμοκρασία κατέβηκε κάτω από τους δέκα βαθμούς υπό το μηδέν. Επέμεινα στην περιουλογή με τη συναίσθηση της ευθύνης και το φόβο ενδεχόμενης σύλησης. Η εργασία είχε γίνει εξαιρετικά δύσκολη, γιατί, εξαιτίας της μεγάλης υγρασίας, οι

σφραγιδοκυλινδρικοί από κύανο (λαζουρίτη) είχαν μαλακώσει και κινδύνευαν να καταστραφούν. Τελικά μαζεύτηκαν τριανταοκτώ σφραγιδοκυλινδρικοί, πολλά άλλα κοσμήματα από κύανο, αχάτη, χρυσό, ελεφαντόδοντο και φαγεντιανή, δύο μυκηναϊκοί σφραγιδόλιθοι, ο ένας χρυσόδετος, χάλκινο μαχαίρι, τμήματα τοιχογραφίας, με θέμα σπείρες και λογχωτά φύλλα, και

τέλος μερικά κοινά πήλινα σκεύη, αρκετά για να επιβεβαιώσουν τη χρονολογία στην περίοδο 1330-1300 π.Χ. Χωρίς αμφιβολία το κιβώτιο που περιείχε τον θησαυρό έπεσε από το επάνω πάτωμα, όπως δείχνει ο διασκορπισμός του. Ένας πλίνθινος τοίχος έπεσε μονοκόμματος και σκέπασε το θησαυρό και αυτό απέτρεψε τη σύλησή του».

*«Οπλοθήκη». Οι ανασκαφές Ν. Πλάτωνος και Ε. Τουλούπα (1963-64).
Φωτ. Ε. Τουλούπα*

Ο χώρος του «Δωματίου του Θησαυρού» ανασκαφές Ν. Πλάτωνος και Ε. Τουλούπα (1963-64). Φωτ. Ε. Τουλούπα

Μερικά χρόνια αργότερα (2002), η Έβη Τουλούπα, στο μικρό προσωπικό της αφιέρωμα στην Edith Porada, θυμάται και αναπαριστά τα φορτισμένα γεγονότα του χειμώνα του 1963-64.

«Τα πράγματα ήταν περισσότερο πολύπλοκα στο οικόπεδο των αδελφών Τζώρτζη, στην Οδό Πινδάρου και Αντιγόνης. Η γενιτιάσή του με το λεγόμενο “Σπίτι του Κάδμου”, που είχε ανασκάψει ο Κεραμόπουλλος στις αρχές του αιώνα, και κάποια ενδιαφέροντα πρώτα ευρήματα, με έκαναν να επιμένω για την απαλλοτρίωσή του. Τελικά οι ιδιοκτήτες κατάφεραν να πάρουν άδεια να συνεχίσουν τις οικοδομικές εργασίες. Θα μπορούσαμε να τους σταματήσουμε μόνο αν

αποκαλύπτονταν αρχαία... Πολύτιμα αντικείμενα άρχισαν να ξεπετάγονται από το χώμα με τα πρώτα σκαλισματα. Ήταν 13 Σεπτεμβρίου 1963, την ίδια μέρα που ο Πλάτων είχε σπουδαίες ανακαλύψεις στη Ζάκρο. Τον περιμέναμε να επιστρέψει για να συνεχίσουμε την έρευνα. Άργησε και ήρθε μια μέρα που χιόνιζε. Θυμάμαι ότι έμεινε όλη την ημέρα, ελαφρό-

τατα ντυμένος, να σκαλίζει με το μαχαιράκι του στο χώρο, που είχαμε ήδη ονομάσει “Δωμάτιο του Θησαυρού”, έως ότου σκοτεινίασε. Η αντίδραση των θιγόμενων κατοίκων ήταν αναμενόμενη, αλλά σε μερικές περιπτώσεις ήταν ιδιαίτερα σφοδρή. Από την Κεντρική Υπηρεσία, με εξαίρεση τον Ν. Πλάτωνα, που φρόντισε να δημοσιοποιηθούν στο εξωτερικό τα σπουδαία ευρήματα, δεν περίμενα πολλά. Στήριγμα και παρηγοριά μου οι επιστημονικοί βοηθοί Κατερίνα Κώστογλου-Δεσποίνη και Ροδονίκη Ετζέογλου».

Με το γνώριμο προσωπικό τόνο της Έβης Τουλούπα συμφωνεί και το ακόλουθο απόσπασμα από πρόσφατη συνέντευξή της: «Πήγα μετά στη Θήβα, όπου έπρεπε να φτιάξω το Μουσείο. Είχε πεθάνει ο προηγούμενος Έφορος, ο Ιωάννης Θρεψιάδης, που το είχε κτίσει, χωρίς να προλάβει να το τελειώσει. Το ότι δεν είχε αποθήκες, ήταν ένα μεγάλο πρόβλημα. ... Ήταν ανεπαρκές βέβαια για μια τέτοια σπουδαία πόλη. Είχα και την τύχη να πέσουμε πάνω σ' ένα τμήμα του μυκηναϊκού ανακτόρου, του Κάδμου, όπως λέγεται. Όλη η Θήβα, έτσι όπως είναι σήμερα, έχει από κάτω το ανάκτορο».

Την υποθήκη της, για την πλήρη δημοσίευση των ανασκαφών της δεκαετίας του 1960, την επαναλάμβανε σε κάθε ευκαιρία στους διαδόχους της στη Θήβα και σε άλλους επίδοξους ερευνητές. Σε συντονία με την επιθυμία της αυτή αναλήφθηκε προσφάτως (2012) ένα νέο πρόγραμμα ανασκαφών στο κέντρο της Θήβας.

Το πρόγραμμα είχε ως αφετηρία και βάση του, στο πεδίο και στη μελέτη, τις δύο τμηματικές και ημιτελείς ανασκαφές των Πλάτωνος-Τουλούπα (1963 και 1964). Η ανασκαφή εντάχθηκε στο πρόγραμμα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, διεξάγεται σε συνεργασία με την Εφορεία Βοιωτίας και διευθύνεται από τον γράφοντα. Είχε στόχο την πραγματοποίηση συμπληρωματικών συστηματικών ερευνών για την οριοθέτηση του μυκηναϊκού ανακτόρου, του κεντρικού συγκρο-

Κασσιτεοί σφραγιδοκύλινδροι από λαζουρίτη.
(Αρχειό Ε. Τουλούπα)

Χρυσά κοσμήματα από το «Δωμάτιο του Θησαυρού».
Αρχειό Β. Αραβαντινού

τήματος και των παραρτημάτων του. Πρόκειται ουσιαστικά για συνέχιση και επέκταση των παλαιών τμηματικών ανασκαφών, με συμπλήρωση των ελλειπόν δεδομένων τους με νέα στοιχεία, ώστε να επιτευχθεί η παρουσίαση του συνόλου των ευρημάτων τους σε ενιαία και πλήρη δημοσίευση. Οι εργασίες ξεκίνησαν και προχώρησαν με τις καλύτερες προϋποθέσεις και θεαματικά αποτελέσματα επί μιν οκταετία (2012-2019). Σταμάτησαν όμως απότομα, με την πανδημία και τη συνακόλουθη διακοπή των χρηματοδοτήσεων, που επηρεάζουν αρνητικά τη συνέχισή τους.

Όμως το έργο, η παρακαταθήκη και οι υποθήκες της Έβης Τουλούπα για το μέλλον της Θήβας κληροδοτήθηκαν σε όσους την ακολούθησαν στην υπηρεσία της εκεί. Εκτός από τη συνέχιση, την αξιοποίηση και τη δημοσίευση των εμπληρωματικών ανασκαφών της στο κέντρο της πόλης, είδε να υλοποιείται ένα ακόμη μεγάλο όραμά της. Το Μουσείο Θηβών, ύστερα από εκτεταμένες οικοδομικές εργασίες επεκτάθηκε και ανανεώθηκε εκ βάθρων. Η

σύγχρονων προδιαγραφών έκθεσή του, που καλύπτει αρχαίους και βυζαντινούς χρόνους, εγκαινιάστηκε το 2016. Όπως έχει επιτυχώς λεχθεί, το μουσείο αυτό περιέχει την «Κιβωτό της Διαθήκης του πολιτισμού της Βοιωτίας».

Βασίλης Αραβαντινός
Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων

Επιλογή βιβλιογραφίας
Αραβαντινός Β., *Το αρχαιολογικό μουσείο Θηβών*, Αθήνα 2010 (και on line).

Αραβαντινός Β., «Το αρχαιολογικό έργο στη Θήβα. Οι άνθρωποι και τα αρχαία», σε Β. Αραβαντινός και Έ. Κουντούρη (επιμ.), *100 χρόνια Αρχαιολογικού έργου στη Θήβα. Οι πρωτεργάτες των ερευνών και οι συνεκτιστές τους*, Αθήνα 2014, 1-57.

Aravantinos V., “To Have and to Hoard: A Golden Disk from the Palace of Thebes”, in *Autochthon: Studies presented to O. T. K. Dickinson on the occasion of his 65th Birthday*, *British Archaeological Report (BAR)* 15, 2005, 252-258.

Aravantinos V., “Contenu, contexte et fonction du ‘trésor’ du palais mycénien de Thèbes (Béotie): une approche économique et administrative”, σε Colloquium international, “Les modalités du contrôle économique dans le monde minoen et dans le monde mycénien”, Paris-Nanterre 8-10 Mars 1999, *KTEMA* 26, 2001, 87-99.

Δημακοπούλου Κ. και Κόνσολα Ντ., *Αρχαιολογικό Μουσείο της Θήβας*, Αθήνα 1981.

Θρεψιάδης Ι., «Η επανέκθεση του Μουσείου Θηβών», *Αρχαιολογική Εφημερίς* 1963, Χρονικά 5-26.

Καρούζος Χρ., *Το Μουσείο της Θήβας*, Αθήνα 1934.

Κεραμόπουλλος Α.Δ., «Θηβαϊκά», *ΑΔ* 3(1917), Αθήνα 1919.

Μαλούχου-Τufano Φ. (επιμ.), Αφιέρωμα στην Έβη Τουλούπα, *Ανθέμιο* 24 (2013-2014), 24-51.

Μπεκιάρης Α.Π., (επιμ.), Νικόλαος Πλάτων. *Τιμητική εκδήλωση της Εταιρείας Βοιωτικών Μελετών*, Αθήνα 1990.

Platon N.E. και Touloupa E., “Oriental Seals from the Palace of Kadmus: unique Discoveries in Boeotian Thebes”, *Illustrated London News*, Nov. 28, 1964, 859-861.

Platon N.E. και Touloupa E., “Ivories and Linear B from Thebes”, *Illustrated London News*, Dec. 5, 1964, 896-897.

Porada E., “The Cylinder Seals found at Thebes in Boeotia”, *Archive für Orientsforschung* 28 1981, 1-70.

Τουλούπα Ε., *Αρχαιολογικό Δελτίο*, Χρονικά 19 (1964), 194-195. 20 (1965), 23-232. 21 (1966), 177-180.

Τουλούπα Ε., *Ημερολόγιο Ανασκαφής* 1963-4, Τ. Ι, 344 κ.ε. και Τ. ΙΙ, 1964, 69 κ.ε.

Touloupa E., “Bericht über die neuen Ausgrabungen in Theben”, *Kadmos* 3 (1964), 25-27.

Τουλούπα Ε., «Ήλιος και Σελήνη», σε Α. Δεληβορριάς, Γ. Δεσπίνης και Α. Ζαρκάδας (επιμ.), *Έπαινος L. Beschi*, Μουσείο Μπενάκη, 7ο παράρτημα, Αθήνα 2011, 363-368.

Τουλούπα Ε., «Αναμνήσεις από τη συνεργασία με την Edith Porada», σε Β. Αραβαντινός και Έ. Κουντούρη (επιμ.), *100 χρόνια Αρχαιολογικού έργου στη Θήβα. Οι πρωτεργάτες των ερευνών και οι συνεκτιστές τους*, Αθήνα 2014, 59-63.

Το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο της Θήβας.
Αρχειό Β. Αραβαντινού